

Waldemar Jaskulski

Korpus oficerski wojska II Rzeczypospolitej

Przegląd Historyczno-Wojskowy 13 (64)/4 (242), 192-196

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Korpus oficerski wojska II Rzeczypospolitej

Bartosz Kruszyński, *Kariery oficerów w II Rzeczypospolitej*, Poznań 2011

Latem 2011 r. ukazała się praca Bartosza Kruszyńskiego *Kariery oficerów w II Rzeczypospolitej*, wydana przez poznański Dom Wydawniczy „Rebis”¹. Na uwagę zasługują estetyczne i solidne wydanie książki, całość została zszyta i oprawiona w twarde okładki. Licząca nieco ponad 500 stron książka składa się z czterech rozdziałów. W pracy zamieszczono 60 fotografii oraz indeksy osób i miejscowości. Omawiając przebieg służby oficerów w armiach zaborczych, autor wykroczył poza sugerowane lata 1918–1939.

W czterech rozdziałach, napisanych zrozumiałym językiem, autor barwnie przedstawił korpus oficerski armii II RP. W rozdziale pierwszym omówił m.in. rodowód wojskowy, pochodzenie, wartość służbową oraz szkolenie w okresie walk o granice II Rzeczypospolitej. Warunki i przebieg karier oficerskich w latach 1921–1926 zdominowały kolejny rozdział pracy. Uważam, że czytelnie została mówiona kwestia przepisów, które wprowadzono w początkowym okresie pokoju. Ponadto na konkretnych przykładach został pokazany proces weryfikacji przeprowadzony w trudnych latach powojennych. Trzeci rozdział został poświęcony okresowi przewagi legionistów w Wojsku Polskim. Autor trafnie przedstawił wpływ majowego zamachu stanu w 1926 r. oraz śmierci marsz. Józefa Piłsudskiego na przebieg karier oficerów. Uważam, że dobrze się stało, że ostatni podrozdział tego rozdziału został poświęcony mundurowi, który odgrywał bardzo ważną rolę w ówczesnym społeczeństwie. Oficerów na tle społeczeństwa przedstawiono w ostatnim rozdziale. Omówiona została ich sytuacja materialna oraz status w strukturach cywilnych państwa. W pracy nie zabrakło pikantnych opisów, jak i często kończących się tragicznie zająć, które nierzadko były wynikiem m.in. ułańskiej fantazji.

Należy przyznać, że Bartosz Kruszyński postawił przed sobą bardzo ambitny cel – opisanie służby korpusu oficerskiego armii II RP². W celu realizacji tego zadania zapoznał się z obszerną literaturą przedmiotu oraz archiwaliami. Ze zbiorów Centralnego Archiwum Wojskowego wykorzystał m.in. akta personalne i odznaczeniowe 9 oficerów³, Biura Personalnego MSWojsk (I.300.18.11) oraz 8 dywizjonu żandarmerii wojskowej (2 jednostki archiwalne). Ponadto autor sięgnął po materiały ze zbiorów rodziny Rankowiczów oraz

¹ Wykaz publikacji Bartosza Kruszyńskiego zob. [http://zhw.amu.edu.pl/content/view/9/18/\(9 X 2012\)](http://zhw.amu.edu.pl/content/view/9/18/(9 X 2012)).

² Wcześniej na ten temat pisał m.in. F. Kusiak, *Życie codzienne oficerów Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1992.

³ Są to akta personalne Eugeniusza Żongołłowicza, Hermana Jana Braclawskiego, Mieczysława Adamowicza, Bernarda Antoniego Adameckiego, Stanisława Hrycka, Jana Trzaski-Durskiego, Mariana Chilewskiego, Józefa Pecki, Wawrzyńca Mazanego.

wspomnienia Wojciecha Rankowicza przechowywane w Instytucie Polskim i Muzeum im. Władysława Sikorskiego w Londynie. Całość uzupełnił dziennikami rozkazów Ministerstwa Spraw Wojskowych, dziennikami personalnymi wydawanymi przez ten resort oraz dziennikami ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. W bibliografii znalazły się źródła wydane drukiem (22 pozycje), przepisy, regulaminy i instrukcje (20), pamiętniki i wspomnienia (44), prasa (6), opracowania zwarte oraz przyczynkarskie (217). Próżno jednak szukać w bibliografii prac poświęconych generalicji tego okresu autorstwa Andrzeja Suchcitz⁴, Piotra Staweckiego⁵, Henryka Piotra Koska⁶ czy Andrzeja Wojtaszaka⁷.

Pomimo 7-letniej pracy badawczej, autor nie ustrzegł się kilku potknięć, m.in. w notkach biograficznych oficerów oraz nazewnictwie. Wydaje się, że części z nich uniknąłby, gdyby z większą starannością wykorzystał dzienniki personalne MSWojsk z lat 1920–1939. Ponadto odnoszę wrażenie, że materiały, na których podstawie powstała omawiana praca, zostały przeanalizowane zbyt pobieżnie. Sądzę, że w tym tkwi przyczyna nieścisłości w awansach, stopniach wojskowych oraz starszeństwie. W niniejszej recenzji z konieczności ograniczę się jedynie do kilku z nich.

Przykładowo, na s. 85 czytamy, że w maju 1919 r. *gen. Modest Rodziewicz* stanął na czele Komisji Weryfikacyjnej. Wystarczy zajrzeć do prac poświęconych polskiej generalicji, aby przekonać się, że taki generał w wojsku II RP nie służył. Otóż rozkazem z 2 maja 1919 r. minister spraw wojskowych zatwierdził skład Komisji Weryfikacyjnej, której zadaniem było ustalenie stopni wojskowych i starszeństwa oficerów. Na jej czele stanął gen. ppor. Eugeniusz Rodziewicz⁸. W Wojsku Polskim służył generał o imieniu Modest, ale był to Modest Romiszewski.

Szkoła, o której Bartosz Kruszyński napisał na s. 124 i 129, przez cały okres swojego istnienia (1922–1928) nosiła nazwę Szkoła Młodszych Oficerów Artylerii⁹. Od 1923 r. wchodziła ona w skład Obozu Szkolnego Artylerii, zreorganizowanego w 1927 r. w Centrum Wyszczolenia Artylerii¹⁰.

Pisząc o karierach oficerów nie sposób pominąć kwestii związanych z awansami. Wydaje się, że zagadnienie to zostało potraktowane zbyt pobieżnie. Autor przyjmuje – podobnie jak inni badacze tej tematyki – datę starszeństwa jako awans. Dzieje się tak, mimo że w spisach oficerów wykazano właśnie starszeństwo i lokatę, nie zaś datę podstawy awansu, datę jego ogłoszenia, nie mówiąc już o dacie jego wejścia w życie. Za kapitalny przykład posłużyć mogą: *Lista*

⁴ A. Suchcitz, *Generałowie wojny polsko-sowieckiej 1919–1920. Mały słownik biograficzny*, Białystok 1992.

⁵ P. Stawecki, *Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918–1939*, Warszawa 1994.

⁶ H. P. Kosk, *Generalicja polska. Popularny słownik biograficzny*, t. 1, Pruszków 1998; t. 2, Pruszków 2001.

⁷ A. Wojtaszak, *Generalicja Wojska Polskiego 1921–1926*, Szczecin 2005.

⁸ „Dziennik Rozkazów Wojskowych” 1919, nr 51, s. 1187.

⁹ Centralne Archiwum Wojskowe (dalej – CAW), I.340.41.6, Centrum Wyszczolenia Artylerii (dalej – CWA), Rozkaz nr 25, z 24 V 1928 r.

¹⁰ L. Wyszczałski, *Od demobilizacji do przewrotu majowego. Wojsko Polskie w latach 1921–1926*, Warszawa 2007, s. 233–234.

*starszeństwa oficerów Legionów Polskich*¹¹, *Lista starszeństwa oficerów zawodowych*¹², *Lista oficerów dyplomowanych*¹³, *Lista starszeństwa oficerów zawodowych Marynarki Wojennej...*¹⁴, roczniki oficerskie¹⁵, wreszcie prace Ryszarda Rybki i Kamila Stepana¹⁶. Często przy awansie mamy do czynienia z czterema różnymi datami. W wypadku najwyższego starszeństwa z 1 czerwca 1919 r. i pierwszych awansów z nim nadanych różnica wynosi prawie trzy lata. Naczelnik Państwa i Wódz Naczelny dekretem L. 19400/O.V. z 3 maja 1922 r. zatwierdził awanse oficerskie. Treść tego dekretu minister spraw wojskowych gen. por. Kazimierz Sosnkowski ogłosił 8 czerwca, jako załącznik do „Dziennika Personalnego MSWojsk”. Była nim wspomniana *Lista starszeństwa oficerów zawodowych*. W toruńskim Obozie Szkół Artylerii dekret ten wszedł w życie 13 czerwca¹⁷. Identyczne mogą być natomiast daty starszeństwa, podstawy awansu i jego ogłoszenia (np. awanse nadane i ogłoszone 19 marca 1939 r. z tym starszeństwem). Dodam, że przy awansach nadanych w Polskich Drużynach Strzeleckich¹⁸, jak i w późniejszym okresie podawano starszeństwo, które (...) *było rygorystycznie przestrzegane*¹⁹. Jego zaniżanie w czasie weryfikacji było uważane za rzecz krzywdzącą, np. zdaniem tytularnego płk. Eugeniusza Adama Habicha przyczyniło się do złamania jego kariery²⁰.

Stąd też za mylne należy uznać stwierdzenie, że Adolf Waraksiewicz został zweryfikowany w czerwcu 1919 r. w stopniu podpułkownika (s. 44)²¹. Otóż, dekretem Naczelnego Wodza z 17 grudnia 1918 r. został on przyjęty do Wojska Polskiego w stopniu pułkownika ze starszeństwem z 1 lutego 1915 r. Stopień ten Naczelnik Wódz zatwierdził mu warunkowo, aż do czasu ułożenia ogólnej listy starszeństwa przez Ogólną Komisję Weryfikacyjną²². Dekretem Naczelnego Wodza L. 2167 z 11 czerwca 1920 r. kawalerzysta ten został zatwierdzony w stopniu podpułkownika ze starszeństwem z 1 kwietnia 1920 r.²³ Minister spraw wojsko-

¹¹ *Lista starszeństwa oficerów Legionów Polskich w dniu oddania Legionów Polskich Wojsku Polskiemu (17 kwietnia 1917)*, Warszawa 1917. Wydaje się, że i w tym wypadku doszło do pomyłki. Podane daty nominacji są datami starszeństwa.

¹² *Lista starszeństwa oficerów zawodowych*, Warszawa 1922.

¹³ *Lista oficerów dyplomowanych*, Warszawa 1931.

¹⁴ *Lista starszeństwa oficerów zawodowych Marynarki Wojennej, oficerów rezerwy Marynarki Wojennej powołanych do służby czynnej, oraz oficerów zawodowych innych korpusów osobowych armii, przydzielonych do Marynarki Wojennej*, Warszawa 1930.

¹⁵ *Rocznik oficerski 1923*, Warszawa 1923; *Rocznik oficerski 1924*, Warszawa 1924; *Rocznik oficerski 1928*, Warszawa 1928; *Rocznik oficerski 1932*, Warszawa 1932; *Rocznik oficerski rezerw*, Warszawa 1934.

¹⁶ R. Rybka, K. Stepan, *Awanse oficerskie w Wojsku Polskim 1935–1939*, Kraków 2003; *Rocznik oficerski 1939. Stan na dzień 23 marca 1939*, R. Rybka, K. Stepan, Kraków 2006.

¹⁷ *Lista starszeństwa...*, Warszawa 1922, s. 16, lokata 70; CAW, I.340.41.25, Obóz Szkół Artylerii, Rozkaz tajny nr 71 z 13 VI 1922 r.; *ibidem*, I.340.44.1, Szkoła Młodszych Oficerów Artylerii, Rozkaz tajny nr 38 z 13 VI 1922 r.

¹⁸ H. Bagiński, *U podstaw organizacji Wojska Polskiego 1908–1914*, Warszawa 1935, s. 204 i n.

¹⁹ W. H. Trawiński, *Odyseja Polskiej Armii Błękitnej*, oprac. W. Suleja, Wrocław–Warszawa–Kraków 1989, s. 295.

²⁰ CAW, Akta Personalne Habicha Eugeniusza, 3883+980, Pismo tyt. płk. Eugeniusza Habicha, L. dz. 17/5-22, z 17 VI 1922 r.

²¹ M. Bielski, *Generał brygady Adolf Mikołaj Waraksiewicz (1881–1960)*, Toruń 1998, s. 53.

²² „Dziennik Rozkazów Wojskowych” 1919, nr 2, s. 26.

²³ „Dziennik Personalny MSWojsk” 1920, nr 24, s. 518–519.

wych rozkazem L. 1162 z 20 czerwca 1920 r. zezwolił ppłk. Waraksiewiczowi na korzystanie tytularnie ze stopnia pułkownik²⁴. Dekretem Naczelnika Państwa L. 19400/V. O z 3 maja 1922 r. został on zatwierdzony w stopniu pułkownika ze starszeństwem z 1 czerwca 1919 r. z 18 lokatę²⁵.

Podobnie rzecz ma się z Erwinem Mehlemem, który według Bartosza Kruszyńskiego do stopnia *pułkownika awansował w 1919 r.* (s. 129). W wyniku prac Komisji gen. por. Władysława Sikorskiego i Ogólnej Komisji Weryfikacyjnej w styczniu 1922 r. ogłoszono jego awans na pułkownika²⁶. Zgodnie ze wspomnianym dekretem z 3 maja 1922 r. został zatwierdzony w posiadanym stopniu ze starszeństwem z 1 czerwca 1919 r., lokata 15²⁷.

Na s. 217 podano, że Wacław Fara *W czerwcu 1919 r. awansował na generała brygady i objął dowództwo II Brygady Strzelców Podhalańskich*. Dekretem Naczelnego Wodza z 7 maja 1919 r. oficer ten został zatwierdzony w stopniu podpułkownika ze starszeństwem z 1 lutego 1916 r.²⁸. Dekretem Naczelnego Wodza L. 2120 z 1 maja 1920 r. dowódca 14 pułku piechoty ppłk Fara został mianowany dowódcą 2 Brygady Strzelców Podhalańskich²⁹. Na tym stanowisku Naczelny Wódz (dekretem L. 2140 z 22 maja 1920 r.) zatwierdził mu stopień pułkownika ze starszeństwem z 1 kwietnia 1920 r.³⁰. Jesienią 1921 r. płk Szt. Gen. Fara został wyznaczony na stanowisko dowódcy 2 Dywizji Piechoty Górskiej³¹. Na tym stanowisku dekretem z 3 maja 1922 r. Naczelnik Państwa i Wódz Naczelny zatwierdził mu stopień generała brygady ze starszeństwem z 1 czerwca 1919 r., lokata 25³².

Autor minął się z prawdą pisząc, że Mieczysław Boruta-Spiechowicz dowodził 22 Dywizją Piechoty Górskiej w stopniu generała dywizji (s. 254). Zarządzeniem Prezydenta RP z 12 października 1934 r. płk dypl. Boruta-Spiechowicz został mianowany dowódcą 22 Dywizji Piechoty Górskiej³³. Na tym stanowisku awansował na generała brygady ze starszeństwem z 19 marca 1936 r.³⁴. Drugiej generalskiej gwiazdki nie dostał się ani w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie³⁵, ani po powrocie do Polski³⁶.

Na stanowisko dowódcy OK nr III Grodno gen. bryg. Juliusz Malczewski został mianowany dekretem Prezydenta RP z 15 listopada 1922 r.³⁷. Obowiązki objął 6 grudnia 1922 r.³⁸, nie zaś, jak chce autor, w 1921 r. (s. 131).

²⁴ *Ibidem*, nr 24, s. 525.

²⁵ *Lista starszeństwa...*, s. 150.

²⁶ „Dziennik Personalny MSWojsk” 1922, nr 1, s. 38, 46.

²⁷ *Lista starszeństwa...*, s. 185.

²⁸ „Dziennik Rozkazów Wojskowych” 1919, nr 53, s. 1210.

²⁹ „Dziennik Personalny MSWojsk” 1920, nr 18, s. 355.

³⁰ *Ibidem*, nr 20, s. 380.

³¹ CAW, Sztab Generalny Oddział V, I.303.9.67, Załącznik do rozkazu MSWojsk O. V Szt. Gen. L. 13200/EG z 1 IX 1921 r.

³² *Lista starszeństwa...*, s. 15; *Rocznik oficerski 1923...*, s. 115, 120.

³³ *Ibidem* 1934, nr 14, s. 245.

³⁴ P. Stawecki, *op. cit.*, s. 315.

³⁵ F. Chmurowicz, *Lata chmurne, lata dumne*, Warszawa 1983, s. 349.

³⁶ W. Grobelski, *Generał brygady Ludwik Mieczysław Boruta-Spiechowicz (1894–1985)*, Warszawa 2010.

³⁷ „Dziennik Personalny MSWojsk” 1922, nr 45, s. 839.

³⁸ CAW, sygn., DOK Nr III w Grodnie, Rozkaz nr 175, z 6 XII 1922 r.

Trudno się zgodzić z twierdzeniem Bartosza Kruszyńskiego, że *W latach 1926–1935 awanse były nadawane raz w roku, tj. 19 marca* (s. 239). To prawda, że pierwsze awanse marsz. Piłsudski ogłosił 19 marca 1927 r., kiedy to prezydent Ignacy Mościcki awansował ze starszeństwem z 1 stycznia 1927 r. łącznie 72 oficerów³⁹. Ale już 12 kwietnia prezydent podpisał awanse 811 oficerom ze starszeństwem z 1 stycznia 1927 r.⁴⁰ W 1931 r. awanse (33 oficerów) ogłoszono na początku drugiej dekady grudnia⁴¹. W połowie tegoż miesiąca 50 oficerów otrzymało awans na podpułkownika z podanym wyżej starszeństwem⁴². Awanse na majora (97), kapitana (160) i porucznika (370) nadano zgodnie z prezydenckim zarządzeniem z 17 grudnia 1931 r.⁴³. Jeszcze 22 grudnia awansowano 144 oficerów⁴⁴.

Reasumując rozważania, stwierdzam, że Bartosz Kruszyński bardzo dobrze przedstawił kwestię karier oficerów przedwrześniowego Wojska Polskiego. Żywię nadzieję, że w kolejnych, równie interesujących pracach Bartosz Kruszyński uniknie podobnych pomyłek. Mimo wykazanych przeze mnie uchybień zamiar autora został osiągnięty. Sądzę, że książka spełni *oczekiwania zarówno zawodowych historyków wojskowości, pasjonatów historii, jak i epoki II Rzeczypospolitej* (s. 17).

Waldemar Jaskulski

³⁹ „Dziennik Personalny MSWojsk” 1927, nr 10, s. 91–92.

⁴⁰ *Ibidem*, nr 13, s. 117–124; nr 19, s. 209–214.

⁴¹ *Ibidem* 1931, nr 10, s. 395–396.

⁴² *Ibidem*, nr 11, s. 397–398.

⁴³ *Ibidem*, nr 12, s. 399–405.

⁴⁴ *Ibidem*, nr 13, s. 407–409.